

Izveštaj o praćenju govora mržnje, diskriminatornog i stereotipizirajućeg govora u informativnim medijima u prosincu 2015. i siječnju 2016.

Dražen Hoffmann

Zagreb, 19. veljače 2016.

Na samom kraju 2015. godine, u mjesecu u kojem je pozornost javnosti u potpunosti bila usmjerena na pregovore o izboru mandataru za sastav nove Vlade, nakratko su tu istu javnost zaokupile zvučne izjave o izbjegličkoj krizi – s ksenofobnim prizvukom.

U siječnju, pak, tema govora mržnje probila se u javnost polemikom o jednoj medijskoj objavi koja je i od nadležnog regulatornog tijela bila okarakterizirana upravo kao kršenje Zakona o elektroničkim medijima [po osnovi poticanja ili širenja mržnje ili diskriminacije.](#)

Treća runda GONG-ovog praćenja medija obuhvatila je razdoblje od 1. prosinca 2015. do 31. siječnja 2016. godine, ponovno s ciljem identificiranja aktera i medija koji u javnost plasiraju nekorektne, diskriminatorne i stereotipizirajuće izjave i napise.

Uzorak medija uvrštenih u praćenje sastojao se od šest dnevnih listova¹, sedam tjednika², tri televizijske panel-emisije/talk-showa³, jedne radijske emisije s emitiranjem uživo⁴ te sedam internetskih portala⁵. Sadržaji iz svakog od praćenih medija uključeni su u analizu tematskim kriterijem tzv. „svjetonazorskih“, odnosno vrijednosno zasićenih tema koje zauzimaju važna mjesta u hrvatskom javnom diskursu i medijskom prostoru:

1. izbjeglička kriza i migracije u Europi,
2. LGBTIQ osobe i njihova prava,
3. rod i politička participacija,
4. identitet i prava nacionalnih manjina u Hrvatskoj, te
5. rehabilitacija ustaškog režima.

U praćenju su kombinirani kriteriji ovih tematskih područja i naznaka upotrebe problematičnog govora, temeljem korištene definicije utemeljene na Preporuci ministarskog odbora Vijeća Europe No. R(97)20, prema kojoj govor mržnje obuhvaća *sadržaje kojima se izražava, zagovara ili potiče mržnja, diskriminacija ili nasilje, ili koji izruguju, omalovažavaju, ponižavaju, dehumaniziraju ili obezvređuju određene ciljane društvene skupine – ili njihove pripadnike – po određenim zajedničkim značajkama kao što su rasa, boja kože, nacionalno ili etničko podrijetlo, vjera, spol, seksualna orijentacija, imigrantski status ili podrijetlo i slično.*

Praćenjem je identificiran ukupno sljedeći broj potencijalno problematičnih medijskih objava koje su zatim uključene u analizu:

U prosincu:

- 62 članka iz dnevnog tiska,
- 9 članaka iz tjednika,
- 23 članka s internetskih portala,
- 2 epizode televizijskih panel-emisija/talk-showa;

U siječnju:

- 12 članka iz dnevnog tiska,
- 26 članaka iz tjednika,
- 15 članaka s internetskih portala⁶,
- 2 epizode televizijskih panel-emisija/talk-showa.

¹ 24 sata, Jutarnji list, Večernji list, Glas Slavonije, Novi list, Slobodna Dalmacija

² 7dnevno, 24 express, Glas Koncila, Globus, Nacional, Novosti, Telegram

³ Bujica, Otvoreno, RTL Direkt

⁴ U mreži Prvog – Hrvatski radio

⁵ Bilten, Direktno, Dnevno, Libela, Lupiga, Index.hr, Narod.hr

⁶ Napominjemo kako u ovoj fazi praćenja nisu bili obuhvaćeni i komentari čitatelja pod objave na internetskim portalima.

Iz građe koja je obuhvaćena praćenjem, izdvajamo šest slučajeva koji ocrtavaju najeklatantnije linije problematičnog govora (diskriminatornog, stereotipizirajućeg govora ili govora mržnje) u praćenom razdoblju, uz napomenu kako su se refleksije nekih od njih pojavljivale i u drugim medijskim objavama i polemikama.

1. Ladislav Ilčić o migrantima

U prosincu, paralelno uz medijsko izvještavanje o i dalje intenzivnoj izbjegličkoj krizi, najveću su pozornost privukle poruke koje je u prosincu iznio predsjednik stranke Hrast i o nedavno saborski zastupnik vladajuće koalicije **Ladislav Ilčić**.

Sve je krenulo kad je Ilčić 4. prosinca kao gost u emisiji *Novi dan* na televiziji N1, govoreći o migracijskoj politici ustvrdio kako „...[se] kod nas postavlja strateško pitanje želimo li u Hrvatskoj milijun muslimana. Oni će značajno promijeniti kulturno okruženje. Nije to sad pitanje vjere – oni imaju drugačije navike, odnos prema radu, drugačiji mentalitet. (...) ti ljudi će preplaviti Europu, oni su biološki neusporedivo jači od Europljana, drugim riječima, imaju više djece.“

Ilčić je već u toj emisiji naglasio kako smatra kako su izbjeglice i migranti islamske vjeroispovijesti jednako vrijedni kao i hrvatski građani, ali različiti. Međutim, nije to bilo jedino Ilčićevo medijsko pojavljivanje – četiri dana kasnije (8.12.) gostovao je u HRT-ovom *Otvorenom*, gdje je svoje teze branio kao istinite, umjerene i korektne te se branio kako su napadi na njega izvučeni iz konteksta. U toj se emisiji, elaborirajući načine na koje su islamski migranti različiti od domicilnog stanovništva u Hrvatskoj, ponovno referirao na tvrdnju kako muslimani imaju drugačije radne navike, dajući tom odnosu i konačnu kvalifikaciju – na pitanje voditelja Mislava Togonala radi li se o *slabijem* odnosu prema radu, odgovorio je potvrdno. Nešto kasnije, i opet braneći način na koji je iznio svoje tvrdnje o kulturološkim razlikama i kako one mogu postati društveno problematične, poslužio se primjerom rumunjskih migranata koji u Njemačkoj, naveo je, žive od socijalne pomoći za svoje brojne obitelji, dok njihovi susjedi Nijemci žive od svog rada.

Posegavši u obrazloženju svojih izjava za ovakvim negativnim stereotipima – a pogotovo ako imamo u vidu kako jedni stereotipi vrlo uspješno pothranjuju druge – Ilčić više nije ostavio sumnje o tome da je njegovim izjavama prijeđena granica na kojoj tvrdnje o „Drugima“ prestaju biti polemičke naravi i poprimaju stereotipizirajuća, pa i ksenofobna obilježja. Uokvirujući na ovaj način kulturne razlike između muslimana i europskih kršćana kao izvore društvene krize i zloupotrebe ekonomskih resursa te ponavljajući stereotipe, nije doprinio tome da se njegove poruke mogu iščitati kao korektne, a stav kao uvažavajući prema drugačijima.

Za dobro njegovih budućih javnih nastupa, Ilčiću bi bilo korisno usvojiti ono na što je u *Otvorenom* 8. prosinca pozvala aktivistica Centra za mirovne studije Sandra Benčić: „*Političari i predstavnici zainteresirane javnosti, kada iznose činjenice, za koje smatraju da to jesu, moraju biti svjesni kako će one odjeknuti u javnosti i hoće li producirati mržnju prema nekom drugome i drugačijemu*“.

Tri dana kasnije (11.12.) u obranu Ilčićevih izjava stao je i kolumnist 7Dnevno **Marcel Holjevac** u svojem *Pregledu hrvatske političke gluposti*. No, učinio je to retoričkim pitanjima: „...Ali, ja se s njim [L. Ilčićem] ne slažem tek u jednoj stvari. Po čemu su to sve kulture jednako vrijedne? U čemu je vrijednost islamske kulture danas? Što je stvorila unazad 500 godina, čime je doprinijela čovječanstvu,

što je iznjedrila osim terorizma i bahatih naftnih šeika?“. Pišući ovako o vrijednosti cijele civilizacije te sugerirajući da je ona danas efektivno svediva na terorizam, autor je podržao ionako zabrinjavajuće prošireni štetni stereotip o muslimanima te nastupio diskriminatorno.

2. Zoran Milanović o „Ljudima koji su mijenjali prezimena“

Među drugim pošiljateljima poruka iz miljea visoke politike, bivši premijer **Zoran Milanović** – u nastojanju diskreditiranja predstavnika Mosta nezavisnih lista s kojima njegova koalicija nije postigla sporazum – referirao se na konferenciji za medije 15.12. na „*ljude koji su mijenjali prezimena*“ i time posegnuo za profiliranjem političkih oponenta po etničkoj osnovi. Ovu izuzetno štetnu praksu političkog poborništva čuli smo od nekih političara i u predizbornoj kampanji i očito je ona itekako živa u hrvatskom političkom folkloru. Milanović će kasnije relativizirati značenje te svoje izjave; no, ma koja nakana stajala iza izrečene kvalifikacije, u demokratskom diskursu nema opravdanja za etiketiranje temeljem nečije pripadnosti nacionalnoj, etničkoj, vjerskoj ili drugoj skupini s ciljem javne i političke diskreditacije.

3. O krivnji za seksualno nasilje u Kölnu

S početkom nove godine, masovni seksualni napadi izvedeni u Kölnu u novogodišnjoj noći donijeli su u europski javni prostor novu dinamiku – jačanje islamofobije dobilo je novi dodatak svojem arsenalu, ovog puta pod egidom brige za prava i sigurnost europskih žena od migranata. U hrvatskoj javnosti, refleksije ove argumentacije bile su prisutne nekoliko dana, a diskriminatorni i stereotipizirajući tonovi o izbjeglicama i migrantima pojavili su se u tjedniku *7dnevno*, pisanjem o motivima dolaska izbjeglica na Zapad koji „...uključuju, ali nisu ograničeni na, silovanje bijelkinja, uništenje socijalnih sustava, i uvođenje šerijata u Švedsku i okolne države“ (8.1.) ili pak o „*zatrpavanju Zapada ljudima čiji su pradjedovi još bili ljudožderi*“ (15.1.), oboje iz pera **Marcela Holjevca**.

Umjesto individualizacije krivnje i podsjećanja kako su počinitelji konkretne osobe s imenima i prezimenima, kojima treba biti utvrđena krivnja te koje shodno tome trebaju snositi kaznenu odgovornost, autor je sklonost seksualnom nasilju i drugim oblicima devijantnog ponašanja oslikao kao nešto što je poopćivo na veći dio migrantske populacije, o kojoj usto piše koristeći se uvredljivim stereotipima. Kao što primjeren odgovor na ovakve pojave nije medijska šutnja i zataškavanje, to nije ni podržavanje predrasuda i poticanje netrpeljivosti.

4. Odjava Markovog trga 19. siječnja

Ipak, najveći odjek u siječnju uvjerljivo je imao slučaj novinara i urednika na televiziji Z1 **Marka Juriča**. Jurič je, objavljujući svoju emisiju *Markov trg* 19. siječnja, izgovorio sljedeći tekst:

„...budite oprezni pošto je u blizini crkva u kojoj stoluju – da parafraziram jednog srpskog ministra – četnički vikari. Dakle, dragi moji Zagrepčani, kad se šćete Cvjetnim trgom (...) pripazite da ne bi koji od tih četničkih vikara istrčao iz crkve i, u svojoj najboljoj maniri klanja,

izveo svoj krvavi pir na našem najljepšem zagrebačkom trgu, koji bi možda trebalo obilježiti tablama 'Pazi, oštar četnik u blizini!'."

Ova je izjava, Jurič će kasnije objasniti, bila zamišljena kao provokativna, satirična reakcija na sudjelovanje u pjevanju četničkih pjesama od strane mitropolita zagrebačko-ljubljanskog **Porfirija Perića** iz 2010. godine, koje je na *Youtube*-u dokumentirano u obliku videozapisa kojeg je Jurič pustio kao prilog u svojoj emisiji. Sam Perić je ranije, u izjavi za *Večernji list* u travnju 2015., relativizirao sadržaj snimke navodom kako je bio iznenađen tom pjesmom i kako je šutio na spomen (četničkog vojvode) Đujića.

Upozorenje na veličanje četništva u Srpskoj pravoslavnoj crkvi – bit će navedeno narednih dana u obrazloženjima Juričeve izjave – odnosilo se samo na kritiku pravoslavnog svećenstva koje gaji takve simpatije, a nije smjeralo da se takvima okarakteriziraju svi pravoslavni vjernici ili pripadnici srpske manjine. No, ono što je u izjavi, pa i u emisiji bilo sporno, jest upravo ton poistovjećivanja pravoslavlja s četništvom i implikacija da su svećenici SPC spremni na gnjusne zločine, što pogoduje diskriminaciji na vjerskoj osnovi.

Slijedom redovnog nadzora i pritužbi, navedeno je, većeg broja građana, 22.1. je reagiralo nadležno regulatorno tijelo – Vijeće za elektroničke medije – koje je televiziji Z1 jednoglasnom odlukom izreklo mjeru privremenog oduzimanja koncesije, u trajanju od tri dana. U obrazloženju odluke, navedeno je kako je mjera izrečena zbog kršenja čl. 12. st. 2. Zakona o elektroničkim medijima, koji zabranjuje poticanje, pogodovanje poticanju i širenje mržnje i diskriminacije putem medijskih objava.

Uslijedila je i reakcija na odluku Vijeća – 26. siječnja ispred zgrade Agencije za elektroničke medije održan je prosvjedni skup potpore Z1 televiziji. Iako su se organizatori tijekom skupa od toga ograđivali, skup nije bio lišen ni uzvika *Za dom spremni* i poziva na izbacivanje predsjednice Vijeća Mirjane Rakić iz države. Sama je Rakić u emisiji *Nedjeljom u 2* od 31. siječnja iznijela bit onoga što čini govor mržnje i zbog čega je odluka Vijeća donesena: govor mržnje je govor uperen protiv nekoga temeljem onoga što ta osoba jest – njezine nacionalne, vjerske ili neke druge osobne karakteristike i pripadnosti.

U tom svjetlu, potrebno je odgovoriti na u siječnju često ponavljano tezu kako je pojam govora mržnje samo zamjena za progon verbalnih delikata za vrijeme komunizma te da je odluka Vijeća za elektroničke medije bila udarac na slobodu medija. Naime, pojam govora mržnje nije manipulacija, niti je ideološko podmetanje, niti je svaka kritika upućena nekoj osobi govor mržnje. No, govor mržnje je itekako stvaran i itekako se može koristiti u političke svrhe, osobito protiv različitih manjinskih skupina, budući da je u javnom govoru moguće manipulirati javnim mnijenjem većine na način da se potiče netrpeljivost prema onima koji se od većine razlikuju.

5. Marko Ljubić o pravima nacionalnih manjina

Isprovociran svojim pojavljivanjem u prethodnom GONG-ovom izvještaju o praćenju medija, kolumnist **Marko Ljubić** je, člankom na portalu *Dnevno.hr* pod naslovom *Koliko košta malo mržnjice prema Srbima?* (14.1.), predstavio popis političkih i administrativnih mjera kojima bi predstavnicima nacionalnih manjina u Hrvatskoj (a osobito srpske) uskratio neka od stečenih prava. U možda najproblematičnijim rečenicama, autor navodi:

„Da, zalažem se i to vrlo oštro da im se čim prije zabrane stranke i institucije sa srpskim predznakom. Odmah bi im zabranio formiranje srpskih nacionalnih stranaka, kao uostalom i svim manjinama po etničkoj pripadnosti. Ustavnim i zakonskim rješenjima isključio bih im pravo na zastupnike u Saboru, kao i svaku mogućnost ekskluzivnoga kandidiranja ili imenovanja pripadnika srpske manjine, kao i svih ostalih manjina na bilo koje mjesto u javnoj upravi, državnim službama ili ustanovama.“

(...)

U Hrvatskoj nema ništa, niti može biti, srpsko.

(...)

“Da ne bi bilo zabune i neselektivnog vrednovanja zla i dobra, problematika nacionalnih manjina bi se rješavala na dva načina.

Redoviti zakon o pravima nacionalnih manjina za sve manjine, s kojima hrvatski narod nikada nije imao nikakvih problema, a posebnim zakonom bih riješio, zbog ružnoga naslijeđa i ustrajavanja na zloći prema hrvatskome narodu, pitanje i položaj srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj.”

Neovisno o autorovom neslaganju s bilo čijom kvalifikacijom autorovih prethodno izrečenih riječi, pozivi na diskriminatorni tretman bilo koje nacionalne manjine – jedne ili više njih – nije prihvatljiv, kao što to nisu ni pozivi na uskratu stečenih prava, koja za funkciju imaju upravo zaštitu manjina od diskriminacije i asimilacije.

6. Tvrtko Dolić o rehabilitaciji Ante Pavelića

U tonu javne diskusije u kojoj su ponovno na dnevni red podignute teme o legitimnosti antifašizma i naravi NDH bila je i kolumna **Tvrtka Dolića** u tjedniku *7Dnevno* od 8. siječnja, u kojoj autor konstatira kako bi bio:

„...nekakav civilizacijski red da se misa za našeg poglavnika i mučenika Antu Pavelića služi u zagrebačkoj katedrali, na grobu našeg kardinala i mučenika Alojzija Viktora Stepinca, dostojno značaja dvojice protagonista jedne naše nacionalne i vjerske drame.“

Nakon ovog uvoda, tekst se upušta u negacionistički diskurs, odnosno iznosi apologiju režima i glorifikaciju ustaškog poglavnika Pavelića, negira postojanje „ustaških klaonica“ (za pretpostaviti je, koncentracijskih logora) te poziva na „dekonstrukciju lažnih protuhrvatskih mitova, uključujući one o blaženom Stepincu i poglavniku Paveliću“, pri čemu se potonji prikazuje kao „...naš najobrazovaniji, najsposobniji, najpošteniji i najplemenitiji predsjednik“, a „neostvorena NDH, Hrvatska do Drine (...) zahtjev milenijske težnje Hrvata za osamostaljenjem hrvatskih zemalja“.

U današnjem demokratskom uređenju ovakve bi se rasprave trebale temeljiti na znanstveno utvrđenim činjenicama i razumijevanju kompleksnih okolnosti oko pozicije NDH u Drugom svjetskom ratu, dok se rehabilitiranjem ustaškog režima, na način da ga se veliča i poriču se njegovi krimeni, šalju potpuno neprihvatljive poruke kako se svi postupci tog režima mogu opravdati.

Poanta

Predstavlja li pjevanje četničkih ili ustaških pjesama veličanje fašizma? Nesumnjivo predstavlja.

Je li se od takvih istupa potrebno ograditi, o njima se očitovati, ispričati? Nesumnjivo jest.

Je li u demokratskom društvu primjerena reakcija na ovakve slučajeve uzvrat i posezanje za poticanjem zavora i diskriminacije prema „onima drugima“ na osnovi etničke i vjerske pripadnosti? Apsolutno nije.

Govor mržnje se ne iscrpljuje u eksplicitnim pozivima na nasilje, diskriminaciju ili izgon – to je i govor prokazivanja, diskreditacije i omalovažavanja osoba zbog njihovih osobnih svojstava ili grupne pripadnosti – zbog onoga što jesu. Govor mržnje služi zastrašivanju, stvaranju zavora i antagonizma prema nekoj skupini ljudi, njihovom isključivanju i delegitimiranju, utišavanju njihovih glasova – upravo zbog toga u demokratskom društvu ne može biti obranjen pozivanjem na slobodu medija. Potrebna je odgovornost građana koji će na govor mržnje reagirati i ne dopustiti da se diskriminacija u javnom prostoru potiče i normalizira.

P.S.: Medijska scena donijela nam je u prosincu i jednu svijetlu vijest – s početkom nove godine na sceni *online* medija više nema radikalno ksenofobnih, rasističkih publikacija Kreativističkog pokreta Hrvatske pod imenima Kreativisti, Revolt i Pandora, koje su obilovale posve neuvijenim govorom mržnje, a o kojima je H-Alter [već pisao](#).

Za sadržaj članka isključivo je odgovoran GONG te on ni na koji način ne predstavlja službene stavove donatora. Ovaj izvještaj je nastao u sklopu projekta 'Dosta je mržnje!', uz financijsku podršku Fondova Europskog gospodarskog prostora i Kraljevine Norveške za organizacije civilnoga društva, čiji je provoditelj za Republiku Hrvatsku Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva.

